

Charakterystyka prawna weksla *in blanco*

Weksel jest papierem wartościowym, regulowanym przez ustawę z dnia 28 IV 1936 r.¹ Prawo wekslowe nie zawiera ustawowej definicji nazwy „weksel”, pozostawiając możliwość jej formułowania przez doktrynę. Według M. Honzatko „weksel jest papierem wartościowym, wyrażającym zobowiązanie w sposób formalny i abstrakcyjny”². S. Wróblewski określa weksel jako dokument „posiadający dokładnie przez prawo określoną formę i wyposażony przez prawo tą właściwością, że umieszczenie na nim podpisu stanowi podstawę i przyczynę (*causa efficiens*) zobowiązania wekslowego osoby, od której pochodzi podpis”³. Również inni przedstawiciele dyscypliny konstruują własne definicje weksla⁴, ale należy podkreślić, że wszystkie te definicje są do siebie zbliżone,

¹ Dz.U. z 1936 r. Nr 37, poz. 282.

² M. Honzatko, *Weksel i czek w prawie polskim*, Lwów 1938, s. 7.

³ S. Wróblewski, *Prawo wekslowe i czekowe*, Kraków 1936, s. 15 i n.

⁴ S. Janczewski określa weksel jako „zobowiązanie formalne, które powstaje przez podpisanie dokumentu, mające dokładnie przez prawo określoną formę” (S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1947, s. 408); Z. Radwański definiuje weksel jako papier wartościowy „o cechach ściśle przez ustawę określonych, który ucieleśnia bezwarunkowe i abstrakcyjne zobowiązanie pieniężne osób na dokumencie tym podpisanym” (Z. Radwański, *Prawo zobowiązań*, Warszawa 1936, s. 453); według W. Łatały „weksel jest papierem wartościowym, posiadającym części składowe ściśle przez prawo wekslowe przepisane, w którym wystawca dokumentu albo sam przyrzeka zapłatę oznaczonej sumy pieniężnej, albo poleca zapłatę osobie trzeciej, przyjmując bezwarunkową odpowiedzialność za zapłatę i oddając się wszelkim rygorom prawa wekslowego” (W. Łatała, *Prawo papierów wartościowych*, pod red. S. Włodyki, Kraków 1992, s. 112 i n.).

ponieważ prawo wekslowe precyzyjnie określa wymogi, jakie ma spełniać dokument po to, by móc go uważać za weksel. Weksel jest dokumentem, do którego cech należą: formalizm, abstrakcyjność zobowiązania osób podpisanych i solidarna odpowiedzialność dłużników za zapłatę sumy wekslowej. Formalizm zobowiązania wekslowego wyraża się tym, że do ważności weksla konieczne jest umieszczenie na nim składników wymaganych przez prawo. Wymogi formalne weksla określają przepisy art. 1 i art. 101 prawa wekslowego. Przepisy te jednocześnie określają dwa rodzaje weksla: weksel własny i weksel trasowany. Zgodnie z art. 1 pr. wekslowego dla ważności weksla trasowanego konieczne jest umieszczenie na nim następujących składników:

1) określenie nazwy „weksel” w samym tekście dokumentu, w języku w jakim go wystawiono;

2) polecenie bezwarunkowe zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej;

3) nazwisko osoby, która ma zapłacić (trasata);

4) oznaczenie terminu płatności;

5) oznaczenie miejsca płatności;

6) nazwisko osoby, na której rzecz lub na zlecenie której zapłata ma być dokonana;

7) oznaczenie daty i miejsca wystawienia;

8) podpis wystawcy.

W odróżnieniu od weksla trasowanego w wekslu własnym nie występuje trasat, a bezwarunkowe polecenie zapłaty zastąpione jest bezwarunkowym przyrzeczeniem zapłaty (art. 101 pr. wekslowego). Brak któregośkolwiek ze składników obligatoryjnych weksla skutkuje jego nieważnością, wyjąwszy przypadki określone w ustawie (art. 2 ust. 1 i art. 102 ust. 1 pr. wekslowego). W przypadku nieokreślenia miejsca płatności, miejsce wymienione obok trasata uważa się za miejsce płatności, a także za miejsce zamieszkania trasata (art. 2 ust. 3 pr. wekslowego). Weksel bez terminu płatności uważany jest za płatny za okazaniem (art. 2 ust. 2 i art. 102 ust. 2 pr. wekslowego). Reguła ta ma zastosowanie zarówno do weksla trasowanego, jak i własnego. Również w obu rodzajach weksla brak oznaczenia miejsca wystawienia powoduje, że weksel jest uważany za wystawiony w miejscu wskazanym obok

Charakterystyka prawna weksla in blanco

wystawcy (art. 2 ust. 4 i art. 102 ust. 4 pr. wekslowego). Pewną odmiennością uregulowania weksla własnego, wynikającą ze specyfiki tego zobowiązania jest założenie przepisu art. 102 ust. 3 pr. wekslowego, że w braku osobnego oznaczenia miejsce wystawienia uważa się za miejsce zapłaty, a także za miejsce zamieszkania wystawcy (art. 102 ust. 3 pr. wekslowego).

Cechą charakterystyczną zobowiązania wekslowego, oprócz jego sformalizowania, jest abstrakcyjność⁵ i solidarność⁶ zobowiązania osób podpisanych na wekslu. Zobowiązanie wekslowe jest oderwane od swej przyczyny gospodarczej, mimo że taka istnieje przy jego wystawianiu. Realizując swe uprawnienia, posiadacz weksla nie musi wykazać podstawy gospodarczej zobowiązania wekslowego ani też nie musi wykazać, że ta podstawa w ogóle istniała⁷. Jednakże cechą najważniejszą zobowiązania wekslowego, bez względu na jego rodzaj, jest formalizm. Warunek ten spełnia każdy dokument, który zawiera składniki wymagane przez prawo⁸.

Prawo wekslowe zawiera jednak przepis art. 10, który mówi o wekslu „niezpełnym w chwili wystawienia”. Dokument taki nie spełnia wymogów formalnych prawa wekslowego. Wnioskując z reguł zawartych w art. 2 ust. 1 i art. 102 ust. 1 pr. wekslowego, to weksel „niezpełny w chwili wystawienia” (tzw. weksel *in blanco*), w rozumieniu art. 10 pr. wekslowego, nie byłby wekslem. W związku z tym zachodzi potrzeba określenia charakteru prawnego tej instytucji. Kwestia sprowadza się do problemu czy weksel *in blanco* jest wekslem w rozumieniu prawa wekslowego, czy też jest

⁵ Zgodnie z art. 17 pr. wekslowego osoby, przeciw którym dochodzi się praw z weksla, nie mogą wobec posiadacza zastrzelać się zarzutami opartymi na swych stosunkach osobistych z wystawcą lub posiadaczami poprzednimi, chyba że posiadacz nabywając weksel działał na szkodę dłużnika. Szerzej zob. K. Piasecki, *Prawo wekslowe i czekowe z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 31 i n.; Z. Fenichel, *Istota zobowiązania wekslowego*, PPH 1934, s. 193 i n.; A. Szpunar, *O powstaniu zobowiązania wekslowego*, PUG 1992, nr 1, s. 3 i n.

⁶ Zob. art. 47 pr. wekslowego.

⁷ Zob. OSN z 30 IX 1959, 4 CR 1215/58, NP 1960, nr 6, s. 859.

⁸ Co wynika jednoznacznie z art. 2 ust. 1 i 102 ust. 1 pr. wekslowego.

instytucją pozawekslową. Ustawodawca nie podaje ani definicji weksla *in blanco*, ani też różnic pomiędzy tą kategorią a wekslem nieważnym z powodu braku składników obligatoryjnych zobowiązania wekslowego.

H. Ritterman określa weksel *in blanco* jako dokument, „na którym pewna osoba umieściła swój podpis, a ewentualnie także niektóre klauzule wekslowe, pozostawiając odbiorcy uzupełnienie brakujących składników osnowy wekslowej”⁹. Definicja ta jest powszechnie akceptowana w literaturze¹⁰. Weksel *in blanco* musi jednak spełniać trzy przesłanki:

1) dokument ten musi być zaopatrzony podpisem któregośkolwiek z dłużników wekslowych, tzn. wystawcy, akceptanta, avalisty lub też indosanta;

2) w treści dokumentu musi znajdować się słowo „weksel”. Dłużnik musi bowiem uwidocznić w sposób dostateczny i nie budzący wątpliwości swoją wolę (*animus*), że chce zaciągnąć zobowiązanie wekslowe;

3) niezupełność treści weksla *in blanco* nie może być wynikiem przeoczenia. Przeoczenie takie unieważnia zobowiązanie wekslowe z powodu braku przesłanek formalnych. Strony muszą świadomie wystawić weksel niezupełny, licząc się z tym, że w czasie późniejszym nastąpi jego uzupełnienie.

Są to warunki *sine qua non* weksla *in blanco*. Nie są one *expressis verbis* określone przez ustawę, ale z analizy istoty weksla wynika, że są one konieczne¹¹. Pozostałe warunki nie są w tym momencie istotne i mogą być uzupełnione w terminie późniejszym. Istotą tej instytucji jest pozawekslowe porozumienie, zawarte pomiędzy podpisującym a odbiorcą, a określające sposób i warunki wypełnienia weksla *in blanco*. Zgodnie z art. 10 pr. wekslowego, jeżeli weksel *in blanco* został wypełniony niezgodnie z zawartym

⁹ H. Ritterman, *Obieg weksla in blanco*, „Głos Sądownictwa” 1933, s. 201.

¹⁰ Zob. S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 61; A.D. Szczygielski, *Weksel in blanco*, Warszawa 1934, s. 12; K. Piasecki, *op. cit.*, s. 20.

¹¹ Zob. H. Ritterman, *op. cit.*, s. 201 i n.; I. Rosenbliith, *Prawo wekslowe i czekowe*, Kraków 1936, s. 178.

porozumieniem, nie można zasłaniać się zarzutem, że nie zastosowano się do porozumienia, chyba że posiadacz nabył weksel w złej wierze albo przy nabyciu dopuścił się rażącego niedbalstwa. Przepis ten nie wymaga żadnej specyficznej formy porozumienia, stąd może być ono ustne lub pisemne¹². Oczywiście, pisemna deklaracja do weksla *in blanco* ułatwi posiadaczowi udowodnienie w sporze sądowym zasadności lub niezasadności określonego wypełnienia. Przepis art. 10 pr. wekslowego dopuszcza możliwość przeprowadzenia dowodu ze świadków zarówno na okoliczność wystawienia weksla, jak również uzupełnienia go zgodnie lub niezgodnie z wolą wystawcy¹³.

W omawianym zagadnieniu weksla *in blanco* zachodzi potrzeba określenia momentu powstania zobowiązania wekslowego osób na nim podpisanych. Na tym tle ścierają się dwie koncepcje. Pierwsza zakłada, że weksel *in blanco* nie, jest jeszcze wekslem, gdyż nie zostały spełnione przesłanki z art. 1 lub 101 pr. wekslowego. Do momentu wpisania ostatniej z klauzul obligatoryjnych weksel *in blanco* podlegałyby przepisom kodeksu cywilnego. W ewentualnym sporze sądowym taki weksel mógłby być środkiem dowodowym na okoliczność stwierdzenia zobowiązania pieniężnego strony pozwanej. Zgodnie z tym poglądem zobowiązanie wekslowe osób podpisanych jest warunkowe¹⁴, a więc zależne od nadania treści przewidzianej przez prawo wekslowe. Były to więc warunek zawieszający¹⁵ i przed całkowitym wypełnieniem nie zachodziłyby żadne skutki związane z wystawieniem weksla *in blanco*. Logiczną konsekwencją tego założenia byłoby uczynienie chwili całkowitego wypełnienia, jako momentu właściwego dla oceny zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych osób podpisanych. Konsekwencją tego założenia byłaby niemożność

¹² Zob. OSN z dnia 24 X 1962, ZCR 976/61, NP 1964, nr 11, s. 1112; M. Piekarski, *Problematyka wekslowa w sprawach mankowych*, „Palestra” 1961, nr 2, s. 14 i n.

¹³ Zob. OSN z dnia 12 I 1934, C.I. 2217/33, MPHiW 1935, s. 207.

¹⁴ Zob. S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 62; A. Doliński, *Polskie prawo wekslowe*, Poznań 1925, s. 145 i n.

¹⁵ Zob. art. 89 i n. k.c.

wypełnienia weksla po śmierci podpisanego lub po utracie przez niego zdolności do czynności prawnych¹⁶.

Na tle prawa polskiego ocenę statusu prawnego osoby ocenia się jednak według chwili zaciągnięcia zobowiązania. Z. Fenichel uzupełnia ten pogląd twierdzeniem, że co prawda zobowiązanie wekslowe powstaje z chwilą całkowitego wypełnienia blankietu, ale chwilą miarodajną dla oceny zdolności prawnej jest moment złożenia podpisu¹⁷. Prowadzi to w konsekwencji do koncepcji zawilej i złożonej. Przyjmując, że weksel *in blanco* nie jest jeszcze wekslem, dłużnik mógłby spełnić zabezpieczone nim świadczenie bez potrzeby żądania jego zwrotu. Postępowanie takie byłoby niebezpieczne dla dłużnika, ponieważ nieuczciwy posiadacz mógłby weksel wypełnić, a następnie indosować na osobę w dobrej wierze, co w konsekwencji doprowadziłoby go do podwójnej zapłaty. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na uregulowanie zawarte w art. 465 § 1 k.c. Zgodnie z tym przepisem dłużnik spełniając świadczenie może żądać zwrotu dokumentu stwierdzającego jego zobowiązanie¹⁸. Ale między żądaniem zwrotu z art. 465 § 1 k.c. a żądaniem zwrotu weksla *in blanco* jest zasadnicza różnica. Można posłużyć się tutaj następującym przykładem, obrazującym różnicę pomiędzy spełnieniem świadczenia zabezpieczonego wekslem *in blanco*, a spełnieniem świadczenia nie zabezpieczonego wekslem. Np. dłużnik „A” reguluje swój dług pieniężny wobec wierzyciela „B” przelewem bankowym, który określa jaki dług „A” chce zaspokoić. „A” przy tym nie żądał wydania dokumentu stwierdzającego jego zadłużenie. Po dokonaniu tej zapłaty „B” przelewa spłaconą wierzytelność na cesjonariusza „C”, który z kolei od „A” żąda wykonania scedowanej wierzytelności. W tym jednak przypadku „A” może przedstawić „C” zarzut oparty o przepis art. 513 § 1 k.c., że wierzytelność została zaspokojona na rzecz „A” przed jej cesją na „C”. „C”, nabywając wierzytelność drogą przelewu, nabył prawo

¹⁶ Zob. M. Honzatko, *Obieg weksla in blanco*, Lwów 1934, s. 25.

¹⁷ Zob. Z. Fenichel, *op. cit.*, s. 198 i n.

¹⁸ Zob. *Kodeks Cywilny - Komentarz*, pod red. J. Winiarza, Warszawa 1988, s. 469.

pochodne od „B” i nie chroni go dobra wiara, że nie wiedział o zapłacie długu. Inaczej przedstawia się sytuacja w odniesieniu do wierzycielności zabezpieczonej wekslem *in blanco*. Tak jak w omawianym wyżej przykładzie „A” spłaca swoje zadłużenie bez zwrotu weksla *in blanco*. „B” będąc nieuczciwym wierzycielem wypełnia następnie weksel *in blanco* i indosuje go na będącego w dobrej wierze „C”. Wobec żądającego wykupienia weksla „C” dłużnik „A” nie może mu przedstawić zarzutu spłaty długu, opartego o wymieniony przepis art. 513 § 1 k.c. Zarzuty, jakie „A” mógłby podnieść wobec „C”, znajdują się w art. 17 pr. wekslowego. Wierzyciel jest chroniony dobrą wiarą, a chcąc wyłączyć swoją odpowiedzialność, „A” musiałby udowodnić wierzycielowi „C” świadome działanie na szkodę dłużnika przy nabyciu weksla. W innym przypadku „A” naraziłby się na podwójną zapłatę. Jeżeli przyjąć, że według tej koncepcji chwilą powstania zobowiązania wekslowego jest chwila całkowitego wypełnienia weksla *in blanco*, to należy rozstrzygnąć problem, o jakie wypełnienie chodzi. Mianowicie, czy o wypełnienie zgodne z owym porozumieniem, czy tylko o wypełnienie zgodne z warunkami formalnymi pr. wekslowego. Gdyby chodziło o wypełnienie zgodne z porozumieniem, to według tego poglądu nieważny byłby weksel błędnie wypełniony. Przeczy temu treść art. 10 pr. wekslowego, który umożliwia przedstawienie posiadaczowi zarzutu nieprawidłowego wypełnienia tylko w przypadku nabycia przez niego weksla w złej wierze albo gdy przy nabyciu dopuścił się on rażącego niedbalstwa. Gdyby jako miarodajną chwilę powstania zobowiązania wekslowego uczynić chwilę jakiegokolwiek wypełnienia (a więc również niezgodnego z porozumieniem), to koncepcja ta byłaby prawniejsza.

Drugi z istniejących w doktrynie poglądów stoi na stanowisku, że weksel *in blanco*, pomimo braków formalnych, jest wekslem. Art. 10 pr. wekslowego bowiem mówi o wekslu „niezpełnym w chwili wystawienia”, a więc dopuszcza możliwość funkcjonowania w obrocie wekslowym tej specyficznej kategorii. Dla stwierdzenia, że weksel *in blanco* jest wekslem, pomocnym może być przeprowadzenie analogii z definicją papierów wartościowych¹⁹. Papier war-

¹⁹ Kodeks cywilny w art. 921⁶-921¹⁶ zawi

tościowy definiuje się jako „dokument, w którym wyrażona w dokumencie wierzytelność jest w ten sposób z dokumentem połączona, że zrealizowanie wierzytelności bez papieru jest niemożliwe”²⁰. Definicja ta kładzie nacisk na posiadanie dokumentu, które jest warunkiem realizacji prawnień zawartych w dokumencie. Przytoczonej powyżej definicji papieru wartościowego odpowiada weksel *in blanco*. Również w przypadku weksla *in blanco* posiadanie jest warunkiem realizacji prawa, które dokument ten zabezpiecza. Jak to było już zauważone w przeprowadzonym wyżej przykładzie, dłużnik nie jest obowiązany spełnić świadczenia bez zwrotu weksla, gdyż w przeciwnym przypadku mógłby narazić się na podwójną zapłatę²¹. Cecha ta zbliża zobowiązanie z weksla *in blanco* do zobowiązania z weksla zupełnego. Zgodnie z art. 50 ust. 1 pr. wekslowego każdy dłużnik wekslowy, przeciwko któremu wykonuje się lub wykonać można zwrotne poszukiwanie, może żądać, aby mu za zapłatą sumy regresowej wydano weksel²². O zbliżonym charakterze weksla *in blanco* do weksla wypełnionego świadczy fakt, że można go wypełnić także po śmierci podpisanego, co słusznie zauważył w jednym ze swych orzeczeń Sąd Najwyższy²³. Kolejnym argumentem za przyjęciem tej koncepcji jest analiza treści art. 1 i art. 101 pr. wekslowego. Przepisy te nie wymagają, aby weksel zawierał wszystkie obligatoryjne składniki już w momencie wystawienia. „Formę przepisana musi mieć weksel w chwili, gdy się przystępuje do jego realizacji, przed tą chwilą istotnym (istotnym- przyp. aut.) jest objawienie woli zobowiązania się wekslowo, której wyrazem jest podpis położony przez osobę wekslowo zdolną. Istnienie dokumentu zredagowanego wedle reguł prawa wekslowego, nie jest warunkiem powstania, lecz tylko

nie podając jednak definicji ustawowej nazwy „papier wartościowy”.

²⁰ M. Honzatko, *Weksel...*, s. 7; zob. J. Bogobowicz, J. Kulikowski, *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 1981, s. 27; zob. A. Szpunar, *Problemy papierów wartościowych*, PIP 1991, nr 2, s. 16 i n.

²¹ Zob. OSN w OSP 1932, poz. 511.

²² Zob. również art. 39 pr. wekslowego.

²³ Zob. OSN w OSP 1928, poz. 411.

warunkiem jego realizacji"²⁴. Dlatego wypełnienie weksla *in blanco* musi nastąpić najpóźniej w chwili złożenia protestu, pod rygorem jego bezskuteczności, albo w chwili dochodzenia praw z weksla na drodze sądowej²⁵.

Pozostaje jeszcze nie wyjaśniona kwestia, czy uzupełnienie powinno nastąpić przed wytoczeniem powództwa, czy też może ono nastąpić w trakcie postępowania sądowego. S. Wróblewski uważa, że wypełnienie powinno nastąpić przed wniesieniem skargi, gdyż późniejsze uzupełnienie, już w trakcie postępowania sądowego, nie usuwa skutków nieważności, jaka zachodzi w momencie wniesienia powództwa²⁶. Pogląd ten wydaje się słuszny również na tle obowiązującego ustawodawstwa. Zgodnie bowiem z art. 486 k.p.c. powód może żądać wydania nakazu zapłaty przeciwko każdemu zobowiązanemu z weksla należycie wypełnionego. Odmienne stanowisko w tej kwestii zajął Sąd Najwyższy, przyjmując, że możliwe jest również wypełnienie takiego weksla w toku procesu, ale przed wydaniem nakazu zapłaty²⁷.

Przyjęcie założenia, że weksel *in blanco* jest wekslem, umożliwia stosowanie do niego przepisów ustawy wekslowej. Naturalnie, na wstępie wykluczyć należy stosowanie przepisów związanych z dochodzeniem praw z weksla. Weksel *in blanco* może być przyjęty przez akceptanta. Zgodnie z art. 26 pr. wekslowego przyjęcie musi być bezwarunkowe, ale można je ograniczyć do części sumy wekslowej. Jeżeli niezupełność sumy polega na nieoznaczeniu kwoty pieniężnej, to w przypadku akceptu bez ograniczenia zakresu odpowiedzialności przyjmuje się, że akceptant odpowiada za zapłatę jakiegokolwiek kwoty wpisanej na wekslu. Z drugiej strony, na posiadaczu weksla ciąży obowiązek przedstawienia weksla trasatowi do przyjęcia, gdy weksel jest płatny w pewien czas po okazaniu, płatny u osoby trzeciej lub w innej miejscowości niż ta, w której trasat ma miejsce zamieszkania (art. 22 ust. 2 pr. wekslo-

²⁴ M. Honzatko, *Obieg...*, s. 24.

²⁵ Zob. I. Rosenbluth, *op. cit.*, s. 178.

^{0c}

⁰ Zob. S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 62 i n.

²⁷ Zob. OSN z dnia 21 XI 1962, 1 CR 1084/60.

wego). Obowiązek przedstawienia do zapłaty może wynikać również z zastrzeżenia wystawcy lub indosanta (art. 22 ust. 1 i ust. 4 pr. wekslowego). Zaniedbanie tego obowiązku przez posiadacza naraziłoby go na utratę regresu w stosunku do dłużników wekslowych (art. 53 pr. wekslowego). Również zapłatę weksla *in blanco* może zabezpieczyć poręczeniem (*avalem*) co do całości lub części sumy wekslowej (art. 30 pr. wekslowego), nawet gdyby kwota poręczenia nie była znana²⁸. Nic również nie stoi na przeszkodzie, żeby weksel *in blanco* przyjąć lub zapłacić przez wyłączenie²⁹. Weksel *in blanco* może być wystawiony w kilku jednobrzmiących egzemplarzach. Egzemplarze te muszą być ponumerowane w tekście dokumentu, w przeciwnym razie każdy z egzemplarzy uważa się za weksel odrębny (art. 64 pr. wekslowego). Taka sytuacja może mieć miejsce, gdy wystawca wysłał jeden z egzemplarzy do przyjęcia, a drugi puszcza w obieg. Każdy z posiadaczy weksla może sporządzić z niego odpisy, które powinny dokładnie odtwarzać oryginał (art. 67 pr. wekslowego). Zmiana klauzul wpisanych na wekslu nie stanowi jego uzupełnienia, ale w myśl art. 69 pr. wekslowego stanowi zmianę treści weksla. Należy również nadmienić, że orzecznictwo dopuszcza możliwość umorzenia weksla *in blanco*³⁰. Przedawnienie roszczeń z weksla, a także jego obieg, zostaną omówione poniżej.

Wydaje się, że druga koncepcja, zakładająca, że weksel *in blanco* jest wekslem, jest trafniejsza, bowiem w sposób trafniejszy oddaje istotę weksla, jako zobowiązania się jednej lub kilku osób do odpowiadania według przepisów ustawy wekslowej. Koncepcja pierwsza zakłada warunkowość tej odpowiedzialności, nie rozgraniczając powstania stosunku obligacyjnego od realizacji praw z niego wynikających. Niewątpliwie, weksel *in blanco* nie jest jeszcze wekslem w rozumieniu art. 1 czy 101 pr. wekslowego³¹ i do

²⁸ Szerzej na temat poręczenia zob. S. Herman, *Weksle gwarancyjne w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, PUG 1970, nr 6, s. 197 i n.

Zob. art. 55-63 pr. wekslowego.

³⁰ Zob. OSN z dnia 19 X 1934, C. II. 1545/34, PPH 1935, poz. 1350.

³¹ Zob. T. Komosa, *Weksel według ustawy polskiej z 1936 r.*, PUG 1991, nr 1-4, s. 12 i n.

Charakterystyka prawna weksła in blanco

jego realizacji konieczne jest jego uzupełnienie, to jednak osoby, które go wcześniej podpisały, zaciągnęły już bezwarunkowe zobowiązanie wekslowe. Koncepcja warunkowego powstania zobowiązania wekslowego byłaby słuszniejsza w odniesieniu do weksła *in blanco*, zaopatrzonego klauzulą „nie na zlecenie”³². Wtedy odpowiedzialność wekslowa nie powstawałaby w momencie złożenia podpisu, ale w momencie całkowitego wypełnienia. Wypełnienie to musiałoby być nie tylko zgodne z przesłankami formalnymi art. 1 pr. wekslowego, ale również z warunkami porozumienia. Niespełnienie tego wymogu unieważniałoby weksel i zarzut ten dłużnik mógłby wysunąć w stosunku do każdego posiadacza.

Przyjmując, że weksel *in blanco* jest wekslem, konieczne jest ustalenie momentu, w którym powstaje zobowiązanie z weksła *in blanco*. Zagadnienie to jest szersze, gdyż odnosi się do wszystkich papierów wartościowych. Na tym polu ścierają się w literaturze dwie przeciwstawne koncepcje³³. Pierwsza z nich, ukształtowana w nauce francuskiej, opiera się na teorii kontraktu. W myśl tej koncepcji zobowiązanie wekslowe nie powstaje z momentem podpisania weksła, ale dla ważności weksła potrzeba, żeby pomiędzy stronami istniała umowa, w myśl której następuje wręczenie weksła przez wystawcę wierzycielowi wekslowemu. Druga z koncepcji, zwana teorią jednostronnego abstrakcyjnego zobowiązania, została wykształcona przez naukę niemiecką. Według jej założeń obojętne jest pozawekslowe porozumienie, istotne jest tylko podpisanie weksła (teoria kreacyjna). Samo jednak podpisanie weksła i następnie schowanie go do np. szuflady nie powoduje powstania weksła. Prowadziłoby to do przyjęcia teorii personifikacyjnej, w której sam weksel byłby wierzycielem³⁴. Stanowisko

³²

Zasadniczo formą obrotu wekslowego jest indos. O indosie zob. A. Szpunar, *O indosie wekslowym*, „Przegląd Sądowy” 1991, nr 4, s. 27 i n. Definicję indosu zawiera przepis art. 921⁹ § 2 k.c., zgodnie z którym indos jest pisemnym oświadczeniem umieszczonym na papierze wartościowym na zlecenie i zawierającym co najmniej podpis zbywcy, oznaczającym przeniesienie praw na inną osobę. Klauzula „nie na zlecenie” jest wyjątkiem od zasady. Przeniesienie praw weksła następuje w drodze przelewu, regulowanego przez przepisy kodeksu cywilnego.

³³ Zob. A. Szpunar, *O powstaniu zobowiązanie wekslowego*, PUG 1992, nr 1, s. 1 i n.

³⁴ Zob. Z. Fenichel, *op. cit.*, s. 196 i n.

pośrednie zajmuje teoria emisyjna weksla. Według tej teorii zobowiązanie wekslowe powstaje z momentem wydania weksla remitentowi. Polskie prawo wekslowe nie zawiera jednak przepisu, który rozstrzygałby, że do powstania zobowiązania wekslowego konieczne jest wydanie weksla remitentowi. Wręcz przeciwnie, art. 16 ust. 2 pr. wekslowego stanowi, że w przypadku utraty weksla można żądać jego zwrotu tylko wtedy, gdy posiadacz nabył go w złej wierze albo jeżeli przy nabyciu dopuścił się rażącego niedbalstwa. „W ten sposób stanowisko zajęte przez polskiego ustawodawcę, zbliżone jest do teorii kreacyjnej, widzącej w wekslu produkt jednostronnego oświadczenia woli z tym zastrzeżeniem, że dla ważności zobowiązania wekslowego potrzeba jest, aby weksel znalazł się w posiadaniu osoby, od której nie można wymagać jego zwrotu (art. 16)”³⁵. Należy w tym miejscu rozstrzygnąć, czy ta teoria uwzględni specyficzny charakter weksla *in blanco*. U podłoża tej instytucji leży pozawekslowe porozumienie, określające strony umowy, a także przyszłą treść weksla.

Art. 10 pr. wekslowego mówiąc o „zawartym porozumieniu” nie wymaga jednak, by było ono warunkiem powstania zobowiązania³⁶. Nie jest również konieczne, aby weksel *in blanco* został wydany posiadaczowi, określonego w porozumieniu. Gdyby taki weksel został skradziony, następnie uzupełniony i drogą indosu przeniesiony na posiadacza w dobrej wierze, to osoba ta miałaby legitymację formalną z art. 16 pr. wekslowego. Posiadając legitymację formalną nie byłaby obowiązana do badania, czy weksel został uzupełniony zgonie z porozumieniem, ani też czy indosant nabył weksel zgodnie z prawem. Ustalenie tego pozwala na przyjęcie założenia, że zobowiązanie z weksla *in blanco* powstaje z chwilą dostania się do rąk osoby, od której nie można się domagać zwrotu.

Art. 10 pr. wekslowego nie reguluje zagadnienia obrotu wekslem *in blanco*. Nasuwa się w tym miejscu pytanie, czy obrót ten podlega przepisom prawa wekslowego, czy prawa cywilnego. Art.

³⁵ S. Janczewski, *op. cit.*, s. 405.

³⁶ Zob. M. Piekarski, *op. cit.*, s. 15.

11 pr. wekslowego stanowi, że każdy weksel można przenieść przez indos. Oznacza to, że już przed wypełnieniem weksel *in blanco* może być przedmiotem obrotu, a każdy posiadacz nabywa prawo do jego uzupełnienia. Ponieważ uzupełnienie jeszcze nie nastąpiło, przeniesienie weksla *in blanco* należy ocenić według przepisów o przelewie wierzytelności. Zgodnie z art. 513 k.c. dłużnikowi przysługują przeciwko wierzycielowi wszystkie zarzuty, jakie miał przeciwko jego poprzednikom w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. Przepis ten należy stosować w drodze analogii, gdyż uprawnienie do wypełnienia weksla *in blanco* nie jest uprawnieniem podmiotowym, lecz uprawnieniem kształtującym prawo, inkorporowanym już w wekslu *in blanco*³⁷. Regulacja taka jest uzasadniona potrzebami ochrony dłużnika. Gdyby dłużnik nie mógł przeciwstawić nabywcy niewypełnionego weksla zarzutu nieprawidłowego wypełnienia, to wierzyciel mógłby wypełnić weksel w sposób dowolny. Nabywca musi badać, jaka jest treść porozumienia, jeżeli chce zachować odpowiedzialność dłużnika. Od momentu całkowitego wypełnienia weksla, formą obrotu wekslowego jest indos (wyłączając przypadek zastosowania klauzuli „nie na zlecenie”), który przenosi na nabywcę wszystkie prawa zawarte w wekslu, niezależnie od praw, jakie przysługiwały zbywcy (art. 14 pr. wekslowego).

Z zagadnieniem obrotu wekslowego łączy się problem wypełnienia weksla *in blanco*, a także kwestia zarzutów, które podpisany może przeciwstawić posiadaczowi. Regulacja tej kwestii jest zależna od momentu nabycia weksla, a więc od tego, czy weksel nabyto przed, czy po wypełnieniu.

W przypadku nabycia dokumentu przed wypełnieniem, dłużnikowi przysługuje w stosunku do każdego posiadacza zarzut niezgodnego z porozumieniem wypełnienia. Nabywca, uzupełniając weksel brakującymi składnikami, musi to uczynić ściśle według porozumienia, gdyż nie chroni go dobra wiara co do sposobu wypełnienia³⁸. Niesłuszne wydaje się być stanowisko M. Honzatkę, który twierdzi, że kto wypełnia weksel niezupełny w dobrej

³⁷ Zob. I. Rosenbliith, *op. cit.*, s. 195 i n.

³⁸ Zob. OSN w OSP 1933, poz. 51.

wierze, nabywa prawo wekslowe, jeżeli weksel wypełnia zgodnie z udzielonymi przez zbywcę wskazówkami, chociażby takie wypełnienie nie odpowiadało woli podpisanego³⁹. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na porozumienie i realizację między zgodnym wypełnieniem a treścią porozumienia. Prawo wypełnienia ma charakter uprawnienia rzeczowego. Właściciel może postąpić ze swoją własnością w sposób dowolny. W tym przypadku prawo ulega pewnym ograniczeniom. Wymaga tego konieczność ochrony zobowiązanego.

Zagadnienie prawa do wypełnienia weksla *in blanco* należy ograniczyć w sposób negatywny - przez wskazanie czego posiadaczowi nie wolno uczynić. Oznacza to, że jeżeli nie było porozumienia pomiędzy podpisującymi a odbiorcą, to można weksel wypełnić w sposób dowolny⁴⁰. Pogląd ten jest podzielany w judykaturze. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy stwierdził, że dla ważności i skuteczności wypełnienia weksla *in blanco* do pewnej sumy nie jest konieczne ani odebranie od osób wekslowo zobowiązanych „deklaracji wekslowej”, ani określenie w tej deklaracji górnej granicy kwoty, do której weksel będzie mógł być wypełniony. Istnienie deklaracji ułatwia sytuację dowodową posiadacza weksla, ale ciężar dowodu, że weksel wypełniono zgodnie z porozumieniem, spoczywa na dłużniku⁴¹. Zasada stanowiąca, że wierzyciel może w braku porozumienia wypełnić weksel w sposób dowolny, odnosi się tylko do klauzul obligatoryjnych. Klauzule wekslowo-skuteczne nie są klauzulami powszechnymi i do ich umieszczenia konieczne jest wyraźne postanowienie porozumienia. Gdyby posiadacz wpisał niezgodną z porozumieniem klauzulę oprocentowania płatnego za okazaniem (art. 5 pr. wekslowego), dłużnik byłby zobowiązany do zapłaty tylko kwoty głównej.

Odpowiedzialność podpisanego nie budzi wątpliwości, gdy weksel jest wypełniony zgodnie z porozumieniem, a zapłaty domaga się prawnie legitymowany posiadacz. Bezspornym jest również

³⁹ Zob. M. Honzatko, *Obieg...*, s. 17; J. Bogobowicz, J. Kulikowski, *op. cit.*, s. 72 i n.

⁴⁰ Zob. OSN z dnia 5 II 1931, Rwn 26680/30, PPH 1931, s. 411.

⁴¹ Zob. OSNCP 1964, poz. 27.

brak odpowiedzialności w przypadku weksła przedstawionego do zapłaty przez osobę nieuprawnioną⁴². Kolejnym zagadnieniem jest określenie odpowiedzialności dłużnika w przypadku, gdy weksel został wypełniony niezgodnie z porozumieniem. Dylemat sprowadza się do wątpliwości, czy dłużnik w ogóle nie odpowiada, czy odpowiada tylko w granicach porozumienia. W pierwszym przypadku rozstrzygnięcie szłoby daleko i narażałoby posiadacza na dotkliwe konsekwencje w skutek np. błędu (posiadacz zamiast wypełnić weksel na kwotę 600 tys. zł, wypełnia na 610 tys.). Powszechnie akceptowane jest w nauce stanowisko drugie. Można to przeanalizować na następujących przykładach niezgodności:

1) niezgodność zachodzi co do sumy wekslowej. Dłużnik odpowiada wtedy do wysokości określonej według porozumienia⁴³. Na wysokość kwoty wekslowej może wskazywać ostemplowanie blankietu do określonej wysokości (szczególnie wtedy, gdy porozumienie nie określa kwoty). W razie wypełnienia weksła „w granicach sumy odpowiadającej stemplowi, podpisujący *in blanco*, który zarzuca, że weksel wypełniono na sumę zbyt wysoką, musi tego dowieść, natomiast w razie wypełnienia go na sumę wyższą niż wskazuje stempel - czy po uprzednim uzupełnieniu opłaty stemplowej (obecnie opłata skarbową - przyp. aut.), czy bez tego - wierzyciel musi dowieść, iż przekroczenie nastąpiło za zgodą osoby podpisanej *in blanco*⁴⁴;

2) niezgodność co do waluty. Środkiem płatniczym w Polsce jest złoty, a „zastrzeżenie zapłaty rzeczywistej w walucie obcej” nie jest klauzulą zwyczajową pr. wekslowego i dla jej ważności potrzebna jest wyraźna zgoda podpisującego;

3) niezgodność co do terminu płatności - w przypadku gdyby dzień płatności wypełnionego weksła nie odpowiadałby terminowi określonemu w porozumieniu, to „wystawca i indosanci, którzy podpisali blankiet przed wypełnieniem, mogą zarzucać nieprawność (bezprawność - przyp. aut.) wypełnienia wobec tego, kto go

⁴² Zob. OSN w OSP 1932, poz. 291.

⁴³ Zob. OSN w OSP 1932, poz. 150.

⁴⁴ S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 76.

dokonał i wolni będą od odpowiedzialności wekslowej, skoro protest był spóźniony w stosunku do tej daty płatności, jaką należało umieścić"⁴⁵;

4) niezgodność co do miejsca płatności - posiadacz wtedy traci prawo zwrotnego poszukiwania w stosunku do podpisanego, po bezskutecznym upływie terminów ustanowionych do protestu z powodu niezapłacenia (art. 53 pr. wekslowego). Niejasne jest rozstrzygnięcie przypadku, gdzie ma nastąpić zapłata, jeżeli porozumienie tego nie określa. Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń wskazuje, iż w tym przypadku jako miejsce płatności traktować należy miejsce zamieszkania podpisanego⁴⁶.

Na powyższych przykładach widać, że nieprawidłowe wypełnienie weksła *in blanco* powoduje albo uwolnienie się podpisującego od zobowiązania, albo sprowadza jego odpowiedzialność do warunków określonych w porozumieniu, stosownie do okoliczności.

Nabywanie po wypełnieniu. W tym przypadku dłużnik nie może zasłaniać się zarzutem, że nie zastosowano się do porozumienia, chyba że posiadacz nabył weksel w złej wierze albo przy nabyciu dopuścił się rażącego niedbalstwa (art. 10 pr. wekslowego). W tym przypadku nie ma zastosowania art. 17 pr. wekslowego, który stanowi, że osoba, przeciw której dochodzi praw z weksła, nie może zasłaniać się wobec posiadacza zarzutami opartymi na stosunkach osobistych z poprzednimi posiadaczami, chyba że posiadacz nabywając weksel działał świadomie na szkodę dłużnika. Przepis art. 10 pr. wekslowego daje posiadaczowi słabszą ochronę niż posiadaczowi weksła od początku wypełnionego. Zła wiara zachodzi wówczas, gdy nabywca wiedział, że weksel jest niezgodny z porozumieniem. Rażące niedbalstwo ma miejsce w sytuacji, gdy posiadacz, przy zachowaniu zwykłej staranności w stosunkach danego rodzaju, mógł dowiedzieć się, że weksel został uzupełniony niezgodnie z porozumieniem. Ciężar dowodu spoczywa na dłużniku, który musi przed sądem udowodnić posiadaczowi złą wiarę lub rażące nie-

⁴⁵ S. Wróblewski, *op. cit.*, s. 77.

⁴⁶ Zob. OSN z dnia 22 VI 1934, C. II. 72 V34, PPH 1935, s. 27.

dbalstwo. Zarówno art. 10, jak i art. 17 pr. wekslowego, umożliwiają ograniczenie abstrakcyjnego charakteru zobowiązania wekslowego, przez możliwość przedstawienia dłużnikowi zarzutów osobistych.

Przedawnienie roszczeń wekslowych jest regulowane przez przepisy prawa wekslowego⁴⁷. Zgodnie z art. 70 pr. wekslowego roszczenia wekslowe przeciw akceptantowi ulegają przedawnieniu z upływem trzech lat, licząc od dnia płatności weksła. Roszczenie posiadacza weksła przeciw indosantom i wystawcy ulegają przedawnieniu z upływem roku, licząc od dnia protestu, dokonanego w należytych czasie, w przypadku zastrzeżenia „bez kosztów” - licząc od dnia płatności. Roszczenia indosantów między sobą i przeciw wystawcy ulegają przedawnieniu z upływem sześciu miesięcy, licząc od dnia, w którym indosant wykupił weksel albo w którym sam został pociągnięty z weksła do odpowiedzialności sądowej.

Weksle *in blanco* odgrywają doniosłą rolę w obrocie gospodarczym⁴⁸. Mogą spełniać funkcję gwarancyjną określonego stosunku obligacyjnego. Banki, jako jedną z form zabezpieczenia kredytu, stosują weksle *in blanco*. Kredytobiorca daje bankowi podpisany przez siebie weksel *in blanco*, który ten ostatni może wypełnić w przypadku naruszenia warunków umowy kredytu. Jest to uzasadnione, bowiem weksel może służyć jako środek płatniczy. Wierzyciel może też w trybie postępowania nakazowego uzyskać szybko nakaz zapłaty⁴⁹. Weksel *in blanco* często podpisują pracownicy jednostek handlowych. Weksel taki służy jako zabezpieczenie przyszłych niedoborów, za które pracownicy odpowiadają materialnie⁵⁰.

⁴⁷ Bliżej na temat przedawnienia zob. A. Szpunar, *Przedawnienie roszczeń wekslowych*, PUG 1992, nr 5-6, s. 93 i n.

⁴⁸ Na temat zastosowania gospodarczego weksła zob. M. Michalski, *Funkcje gospodarcze weksła*, PUG 1992, nr 4, s. 71 i n.

⁴⁹ Zob. art. 480-497 k.p.c.; J. Cagara, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, NP 1971, nr 1, s. 88 i n.

⁵⁰ Zob. M. Piekarski, *op. cit.*, s. 13 i n.

Weksel *in blanco* stosowany jest również w transakcjach handlowych. Odbiorca towaru, kupiec „A”, podpisuje weksel i wręcza go dostawcy „B” z upoważnieniem do wypełnienia w momencie zakończenia okresu rozrachunkowego pomiędzy kontrahentami. Wypełniając weksel, dostawca „B” uwzględnia ceny dostarczonych towarów, koszty przesyłki, a także inne wydatki. Po wypełnieniu może np. indosować weksel, uzyskując w ten sposób gotówkę na prowadzenie działalności. Może również zdykontować weksel w banku.

Weksel *in blanco* jest instrumentem zaufania pomiędzy kontrahentami. Wręczenie go osobie nieuczciwej może spowodować, że zostanie on uzupełniony np. na kwotę wyższą niż strony postanowiły i następnie indosowany na osobę w dobrej wierze. Indosariuszowi takiego weksła posiadacz będzie odpowiadał do kwoty wpisanej na wekslu, aczkolwiek niezgodnej z porozumieniem. Sytuacji takich dłużnik może uniknąć przez wystawienie weksła z klauzulą „nie na zlecenie”. Weksel wtedy można przenieść tylko w formie i ze skutkami zwykłego przelewu (art. 11 ust. 2 pr. wekslowego). Zarzut niezgodnego z porozumieniem wypełnienia dłużnik może podnieść wobec każdego posiadacza.